

10. Швець Н., Ковч.Т. Місце банківського нагляду в національній системі боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 5 — С. 58—62.

11. Peter Reuter, Edwin M. Truman Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering. — 2004. — 243 p. — Режим доступу: http://www.iie.com/publications/chapters_preview/381.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2010 р.

УДК 336.6

О. В. Нагорна,

асистент кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджено сутність категорії «фінансові ресурси» та «фінансові ресурси комунального господарства» за допомогою вивчення та порівняння поглядів зарубіжних та вітчизняних економістів щодо визначення цих категорій, досліджено основні напрями формування та використання фінансових ресурсів комунальними підприємствами.

Ключові слова: ресурси, фінансові ресурси комунального господарства, джерела формування та використання фінансових ресурсів комунального господарства.

Исследовано сущность категории «финансовые ресурсы» и «финансовые ресурсы коммунального хозяйства» с помощью изучения и сравнения взглядов зарубежных и отечественных экономистов относительно определения этих категорий, исследовано основные направления формирования и использования финансовых ресурсов коммунальными предприятиями.

Ключевые слова: ресурсы, финансовые ресурсы коммунального хозяйства, источники формирования и использования финансовых ресурсов коммунального хозяйства.

The main point of the category «financial resources» and «financial resources of the communal services» was researched by means of examination and comparison the ideas of foreign economists and the economists of our country about definition of these categories. The main trends of forming and usage of financial resources by the utilities were also researched.

Keywords: resources, financial resources of the communal services, sources of forming and usage of financial resources of the communal services.

У сучасній глобальній економіці відбувається ототожнення грошей та фінансів, знищення меж між ними. Фінансові інструменти та механізми приводять гроші в рух, перетворюють їх у фінансові ресурси, забезпечуючи неперервність процесу формування та використання доходів держави, підприємств та домогосподарств. Таким чином, фінанси опосередковують грошові відносини в процесі руху фінансових ресурсів у приватно-правовій та суспільно-правовій формах. Загальна система фінансів включає в себе дві великі ланки: централізовані (державні) та децентралізовані (фінанси підприємств галузей народного господарства). В середині кожної з названих сфер виділяється одна, притому групування фінансових відносин здійснюється залежно від характеру діяльності суб'єкта, який визначає вплив на склад фінансових ресурсів, формування та використання грошових доходів. Фінанси підприємств комунального господарства являються приватним (галузевим) проявом фінансів підприємств та організацій змішаного типу. Це пов'язано з тим, що зараз, у період структурних змін, у результаті яких одночасно функціонують підприємства на комерційних принципах, і муніципальні унітарні підприємства, ці підприємства реалізуються та функціонують у формі потоків фінансових ресурсів та потребують розробки нових вимог та критеріїв до управління фінансовими ресурсами.

На сьогоднішній день термін фінансові ресурси широко використовуються в економічній літературі та практиці господарювання, але огляд літератури свідчить про відсутність належного обґрунтування питання, що пов'язані з сутністю фінансових ресурсів, з процесом їх формування та використання на комунальних підприємствах. Метою даної статті є розгляд та обґрунтування сутності «фінансових ресурсів» та «фінансових ресурсів комунального підприємства», їх функцій та основні напрями формування та використання.

Серед науковців, які займаються теоретичними дослідженнями теорії фінансів, фінансів підприємств та проблем формування та використання фінансових ресурсів підприємств, треба відмітити І. Т. Балабанова [7], О.Д Василюка [3], Б. І. Гіршберга [4], Н. В. Колчину [9], В.М. Опаріна [2], Л. М. Павлова [5], М. В. Романовського [6], Н. А. Сафронова [8].

Термін «ресурси» походить від французького «ressource» — допоміжний засіб, що означає грошові ресурси, цінності, запаси, можливості, джерела ресурсів та доходів.

Наукове поняття «фінансові ресурси» тісно пов'язане з такою категорією, як фінанси. Фінанси займають особливу роль в економічних відносинах, що визначає їх об'єктивний характер.

Сфера фінансів комунального господарства з урахуванням особливостей її економіки може бути визначена з сутності фінансів як економічної категорії. Фінансам підприємств сфери комунального господарства притаманні такі ж загальні властивості, що фінансам підприємств галузей народного господарства. А фінансові відносини на підприємстві отримують своє матеріальне втілення у фінансових ресурсах. Основою нормального функціонування підприємств являється наявність фінансових ресурсів у розмірах, необхідних для задоволення поточних потреб підприємств, а також для його розвитку.

Поняття фінансові ресурси являються досить дискусійним у сучасній літературі. Так, у фінансово-кредитному словнику під «фінансовими ресурсами» визначені грошові ресурси, які знаходяться в розпорядженні держави, підприємств, господарських організацій, установ та використовуються для погашення витрат, створення фондів та резервів. Окремого поняття фінансових ресурсів підприємством словник не надає. Відповідно, не було видно чіткої різниці між фінансовими ресурсами держави та господарського суб'єкта, оскільки основна частина суспільного багатства дійсно знаходилися в руках держави [1].

Економічну природу фінансових ресурсів у широкому розумінні розглядає український економіст В.М. Опарін, який наголошує на тому, що «фінансові ресурси мають грошовий вираз», але не всі грошові кошти, які має підприємство або населення є фінансовими ресурсами [2]. Крім того, ознакою фінансових ресурсів він визначає їх спрямування в основні й оборотні засоби. А.А. Марченко взагалі ототожнює фінансові ресурси та капітал.

О.Д. Василик стверджує, що фінансові ресурси — це грошові накопичення і доходи, що створюються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб [3].

Разом з тим, окремі автори справедливо виділяли фінансові ресурси держави та підприємств. Як писав Б. І. Гіршберг, «різниця проходить по лінії джерел формування і напрямків використання». В сучасних умовах різниця трактується також у зв'язку з розвитком різних форм власності, підвищенням самостійності та активності підприємств [4]. Л. М. Павлов визначає фінансові ресурси підприємств, як «приватні джерела фінансування розширеного відтворення які залишаються в розпорядженні підприємств після виконання поточних обов'язків по платежам та розрахунках» [5]. Разом з цим, як справедливо відзначає М. В. Романовсь-

кий: «Навряд чи правомірно обмежувати фінансові ресурси тільки рамками розширеного відтворення», так як вони приймають участь і в простому відтворенні, навіть в умовах його скорочення. Неправомірно відносити до них «власні джерела», оскільки на сьогоднішній день у формуванні фінансових ресурсів важливу роль відіграє залучення ресурсів, у вигляді банківського кредиту, позик, кредиторських заборгованостей, пайової участі і т.д. [6].

На думку І. Т. Балабанова, «фінансові ресурси господарського суб'єкта — грошові ресурси, які він має в своєму розпорядженні» [7].

Н. А. Сафронов доповнює наведене визначення: «фінансові ресурси створюють грошові ресурси, які знаходяться в розпорядженні конкретного господарського суб'єкта, і відображають процес створення розподілу і використання його доходів» [8].

Деякі представники сучасних вітчизняних економістів категорію фінансових ресурсів у першу чергу розглядають як грошові фонди, які сформувались за рахунок грошових ресурсів, призначених для покриття конкретних видів доходів. Але, в сучасних умовах переходу економіки на ринкові відносини створення фондів не є обов'язковою умовою витрат грошових доходів та накопичень.

На наш погляд, найбільш коректним є визначення Н. В. Колчиної, яка зазначає, що фінансові ресурси підприємства — «це сукупність власних грошових доходів і надходжень (залучені і запозичені ресурси), які призначені для виконання фінансових зобов'язань підприємств фінансування поточних витрат та витрат, пов'язаних з розширенням виробництва» [9].

Виходячи з вищевикладеного, ми пропонуємо своє трактування поняття фінансових ресурсів комунальних підприємств. Фінансові ресурси підприємств комунального господарства являють собою сукупність власних грошових доходів накопичень та надходжень, які створені в процесі отримання частини грошових ресурсів населення, бюджету, інших джерел фінансування галузі, які знаходяться в постійному чи тимчасовому користуванні господарюючим суб'єктом для виконання фінансових зобов'язань, фінансування витрат на цілі виробництва та відтворення.

Фінансові ресурси підприємства — це досить динамічна економічна категорія, якій властиві постійні зміни залежно від потреби в них у кожному визначений момент часу і від характеру їх використання. Головною умовою ефективного функціонування підприємств являється їх забезпеченість необхідної фінансової базою. Тільки в цьому випадку роль фінансових ресурсів у бізне-

сі матеріальних та трудових ресурсів підприємстві буде повністю реалізована.

В умовах ринкової економіки всі підприємства незалежно від організаційно-правової форми та галузевої належності мають потребу в різних джерелах фінансування своєї господарської діяльності та розвитку виробництва.

Фінансування діяльності підприємств може здійснюватись за рахунок власних (амортизаційні відрахування, частина прибутку суб'єктів господарської діяльності, спрямованої на розвиток виробництва та заощаджень трудового колективу); позикових (кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, цільові державні кредити, кошти, отримані у формі кредитів від іноземних інвесторів, випуск боргових цінних паперів); залучених (коштів від продажу інвестиційних цінних паперів, пайових та інших внесків фізичних і юридичних осіб, лізинг). Важливу роль у діяльності підприємств, у тому числі комунальних, відіграють власні грошові ресурси. Вони являються основним джерелом фінансування поточних витрат та витрат, пов'язаних із розширенням виробництва та соціального розвитку [10].

Власні фінансові ресурси виникають за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань. Першим джерелом фінансових ресурсів являється, створений за рахунок внесків засновників, статутний капітал підприємства, необхідний для фінансування подальшої діяльності підприємства як початок першого виробничого циклу. Статутний капітал являється джерелом ресурсів для проведення першої господарської діяльності.

Основним джерелом власних коштів являється прибуток. Як економічна категорія прибуток — це чистий дохід, створений додатковою працею. Прибуток — це економічний показник, який характеризує фінансові результати підприємницької діяльності. Крім того, через прибуток реалізується принцип матеріальної зацікавленості в процесі його розподілу та використанню, а також принцип матеріальної відповідальності. Але, не весь прибуток, отриманий підприємством, залишається в розпорядженні: частина її у вигляді податку, зборів, штрафів, пені та інших платежів поступає в бюджет. Частина, яка залишилась у розпорядженні підприємства, розподіляється рішенням керівних органів на цілі накопичення та споживання [8].

Другим досить важливим джерелом власних коштів являються амортизаційні відрахування, які представляють собою грошовий вираз вартості зносу основних фондів та нематеріальних активів. Амортизаційні відрахування залежать від об'єму

основних фондів, норм та методів амортизації, встановлених на законодавчому рівні.

Амортизаційним відрахуванням характерна двоякість, так як вони включаються в собівартість продукції та в склад виручки від реалізації продукції повертається на розрахунковий рахунок підприємства, який залишається внутрішнім джерелом фінансування як простого, так і розширеного відтворення. На жаль, у нинішніх умовах амортизаційні відрахування «проїдаються», залишив підприємство без можливості збільшити накопичення в майбутньому.

Частина прибутку, направлена на заощадження та амортизаційні відрахування, складають грошові ресурси підприємства, які використовуються на його виробничі та науково-технічний розвиток, а також формування фінансових активів — купівля цінних паперів, депозити в статутний капітал інших підприємств і т. і.

Інша частина прибутку, яка використана на заощадження, направлена на соціальний розвиток підприємства. Остання частина прибутку використовується на споживання, у результаті чого виникають фінансові відносини між підприємствами та особами.

Власні кошти, особливо прибуток, має важливе значення для фінансової незалежності, економічної самостійності та стійкого положення підприємства на ринку.

Залучені джерела формуються можна поділити на дві групи: власні та запозичені, які поступають у порядку перерозподілу та бюджетного асигнування. Цей поділ обумовлений формою капіталу, в який вкладаються зовнішніми учасниками на розвиток даного підприємства як підприємницький чи як позиковий капітал. Результатом вкладення підприємницького капіталу являється формування залучених власних ресурсів, а результатом позикового капіталу — формування позикових ресурсів.

Підприємницький капітал представляє собою капітал, який вкладається в статутний капітал іншого підприємства з ціллю отримання прибутку чи прав на управління ним.

Позичковий капітал передається підприємству в тимчасове використання на умовах платності, поверненості та строковості в вигляді банківських кредитів, виданих на різні терміни, ресурсів інших підприємств у вигляді векселів, облігаційних позик.

Позикові ресурси при недостатніх об'ємах власних коштів дають можливість підприємствам забезпечити ефективне використання власних ресурсів, виконувати свої обов'язки та вирішувати задачі, пов'язані з розширенням та реконструкцією виробництва, та в кінцевому результаті — підвищити ринкову вартість підприємства.

Доцільність запозичення ресурсів повинна підтримуватись фінансовими розрахунками. Так, наприклад спостерігається наступна закономірність, чим жорсткіші умови залучення позикових коштів підвищують ефективність їх використання.

Значна роль у наданні підприємств коштів відводиться банківському сектору, який акумулює вільні грошові ресурси та перетворює їх у кредитні ресурси. Але на практиці не дивлячись на позитивну динаміку, на можливість залучення позикових коштів у вигляді банківських кредитів у якості джерел фінансування проектів комунального господарства негативно впливає значна кількість факторів, посеред них можна виділити:

- проблеми з банківською ліквідністю;
- недостатня капіталізація банківського сектора;
- висока вартість банківських ресурсів;
- наявність кредитних ризиків;
- прямі та опосередковані обмеження з банківської сторони, відсутність механізмів заохочення кредитних інвестицій в економіку;
- відсутність цільового та дієвого механізму державного кредитування та гарантії кредитів, у тому числі в рамках державних програм.

Важливою умовою для отримання банківського кредиту являється значний розмір власного капіталу підприємства, збільшення якого являється наслідком необхідності забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки.

До джерел, які нині мобілізуються на фінансовому ринку, відносяться: джерела від продажу власних акцій та облігацій, а також інших видів цінних паперів.

Так, підприємства можуть залучати в порядку розподілу (у вигляді виплат страхового відшкодування, фінансових ресурсів, отриманих від компаній, від асоціацій, концернів, головних компаній та галузевих структур, у які вони входять, дивідендів та відсотків по цінним паперам інших емітентів).

Поряд з цим, можна також виділити і такий вид джерел фінансування, як бюджетні асигнування, які отримуються з різних бюджетів різних рівнів бюджетної системи. Вони можуть бути у вигляді субвенцій, субсидій та бюджетного кредиту. Субвенції — бюджетні ресурси, які надаються бюджету другого рівня бюджетної системи або юридичній особі безкорисно та не підлягає поверненню на здійснення визначених цільових витрат. Субсидія — це бюджетні ресурси, які надаються бюджету іншого рівня бюджетної системи, фізичній або юридичній особі на умовах пайового фінансування цільових витрат (рис. 1) [11].

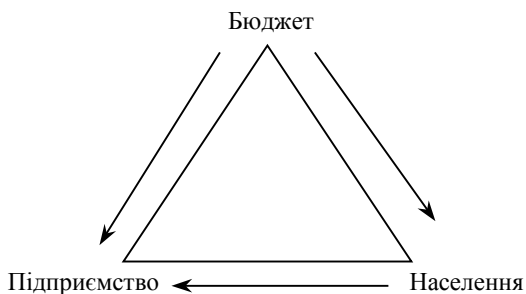

Рис. 1. Схема руху грошових коштів
на оплату послуг комунального господарства

У принципі бюджетне фінансування комунального господарства пропонується в тих випадках, коли об'єм ресурсів, необхідних для реалізації проектів, перевищує об'єм активів підприємства-позичальника, при цьому воно являється не альтернативою, а додатковим компонентом до інших джерел.

Ще одним джерелом є бюджетний кредит — це форма фінансування бюджетних витрат, яка представляє собою надання ресурсів юридичним та фізичним особам чи іншому бюджету.

Як правило, бюджетні асигнування надаються на фінансування державних заказів, окремих інвестиційних проектів та програм чи в якості короткострокової державної підтримки підприємств, виробництво яких має загальнодержавне значення, причому бюджети контролюють використання виділення коштів державним унітарним підприємствам бюджетного асигнування в сумах, які визначається щорічно в законі про Державний бюджет на наступний рік.

Усі фінансові ресурси підприємств залежно від часу, протягом якого вони знаходяться в розпорядженні підприємства, діляться на короткострокові та довгострокові. Це ділення являється умовним, а масштаб часових інтервалів залежить від фінансового законодавства конкретної країни, правил ведення фінансової звітності.

Для комунального господарства основними джерелами фінансових ресурсів традиційно являються власні кошти (прибуток та амортизаційні відрахування) та бюджетні асигнування.

В сучасних умовах більшість підприємств комунального сектору відчувають дефіцит фінансових ресурсів, що обумовлено наступними причинами: інфляція, спад виробництва, погіршення платіжно-розрахункової дисципліни. Неплатежі за наданні комунальні послуги пов'язані з неповним та невчасним бюджетним

фінансуванню, також неплатежами підприємств, які отримують сповна комунальні послуги від муніципальних підприємств.

Таким чином, комунальне господарство, в результаті вже продажу своїх послуг, може отримати доходи у вигляді виручки в розмірі суми регульованого тарифу, який покривається за рахунок:

- плати фізичних осіб та юридичних, які є споживачі комунальних послуг;

- сум повернення з бюджету в частині, яка передбачає покриття субсидій споживачами комунальних послуг;

- інших джерел.

Використання фінансових ресурсів здійснюється підприємством у двох напрямках: по-перше, матеріалізація фінансових ресурсів у майно підприємства, по-друге, платежі, які не заважають руху матеріальних цінностей.

Тобто, рух фінансових ресурсів підприємства відображає дві різносторонні групи грошових потоків:

- 1) вхідні фінансові потоки: виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), амортизація та прибуток, позареалізаційні доходи, кредиторська заборгованість, банківський кредит, страхові відшкодування, бюджетні асигнування та соціальні трансферти, інші надходження;

- 2) вихідні фінансові потоки: матеріальні та прирівняні до них витрати, дебіторська заборгованість, інвестиції в основний капітал, витрати на оплату праці та управління, операційні доходи, утримання соціально-культурних об'єктів та подібні до них витрати; повернення банківських кредитів, включаючи відсотки, виплата страхових внесків та виплата податків та інших обов'язкових платежів у бюджетну систему, інші витрати та вклади.

Отже, виходячи з теоретичних уявлень і підходів до визначення поняття фінансові ресурси комунального господарства, а також враховуючи особливості їх формування та використання, можна сказати, що вони представляють собою сукупність грошових доходів, накопичень та надходжень, які формуються в процесі отримання частини грошових ресурсів населення, бюджету, інших джерел фінансування галузі, які перебувають у постійному або часовому використанні господарюючими суб'єктами для виконання фінансових обов'язків, фінансування затрат на цілі виробництва та відтворення. А основними напрямом використання фінансових ресурсів комунальних підприємств являється фінансування витрат на виробництво комунальних послуг, а також на виконання обов'язкових платежів у бюджет.

Література

1. Финансово-кредитный словарь. — М.: Финансы и статистика, 1964. — Т. 2.
2. *Опарін В.* Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — 240 с.
3. *Підхомний О.М.* Управління інвестиційними процесами на фінансових ринках навч посібник. — К.: Кондор, 2007. — С. 10.
4. *Гиршберг Б.И.* Финансовые ресурсы отраслей народного хозяйства. — М.: МИНХ, 1982. — С. 10.
5. *Павлов Л.Н.* Финансы предприятий. — М.: Финансы, 1998. — С. 7.
6. *Романовський М.В.* Финансы предприятий. — СПб.: Издательский дом «Бизнес-пресса», 2000. — С. 11.
7. *Балабанов И. Т.* Основы фінансового менеджменту. — М.: Финансы и статистика, 1998. — С. 64.
8. *Сафронова Н. А.* Экономика предприятий. — М.: Юрист, 2002. — С. 488.
9. *Колчина Н.В.* Финансы организаций (предприятий). — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — С. 12.
10. *Каменев Е.А., Барулин С.В.* Финансы жилищно-коммунального хозяйства. — М.: Ось-89, 2003. — С. 25—26.
11. *Скрипник О.Б.* Реформирование институциональной системы и среди рынка жилищно-коммунальных услуг. — М.: Финансы и статистика, 2007. — С. 45.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2010 р.